

Riitta Mäkinen

Eheytymisnarratiivi ja Maalaisliitto

Ville Okkosen ja Ville Laamasen artikkeli Kansalaisuus, politiikka ja laillisuus Mäntäsälän kapinan jälkeen (*HAik* 1/2018) sisälsi ”eheytymisnarratiivia” käsitellessään yllättävän väitteen. Sen mukaan Maalaisliitto kyseenalaisti aktiivisesti ja aloitteellisesti Suomen suurimman puolueen eli Sosialidemokraattisen puolueen laillisen aseman vuosina 1933–1934.¹

Päätelmä on tehty yhdistyslakia koskevasta maalaisliittolaisesta aloitteesta syksyltä 1933 ja sen myöhemmästä kertaamisesta eduskuntakeskustelussa. Lisävahvistusta on saatu siitä, että lopullisessa äänestyksessä aloitetta tukivat Kokoomus ja IKL. Lisäksi kirjoittajat olivat löytäneet epäkorrekteja lauseita, kuten ”väärä kansainvälinen kuona” ja ”sosiaalidemokratia päämäärässään hylkää demokratian”. 1960-luvulla Edwin Linkomies muisteli, että ”kyseinen aloite olisi tosiasiaassa tietänyt sosialidemokraattisen puolueen lakkauttamista”.

Kirjoittajat hämmästelevät artikkelissaan sitä, etteivät tutkijat ole aiemmin kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka vielä keväällä 1934 kolme eduskuntaryhmää oli valmiina puuttumaan suomalaisen demokratian perusteisiin. Syyksi kirjoittajat arvelevat, ettei SDP:tä mainita aloitteessa nimeltä. Vertaisarvioijat ja arvovaltainen kommentoijajoukko näyttävät hyväksyneen argumentoinnin.

Väite poikkesi niin paljon omasta tietämyksestäni, että etsiydyin alkuperäislähteille. Saman

ajan lehtiä ja valtiopäiväasiakirjoja olen muutenkin käyttänyt, sillä kirjoitan elämäkertaa Sigurd Mattssonista, joka ministerinä ja maaherrana joutui omakohtaisesti kokemaan demokratian kriisin.

Tarkistustensa jälkeen en mitenkään voiyhtyä Okkosen ja Laamasen päätelmiin. Toki SDP oli Maalaisliitolle vastustaja ja sen kansainväliisiin kytkentöihin suhtauduttiin epäillen, mutta legitimizeettiä ei pyritty kieltämään. Edes liian varhaiseksi arvioidusta eheytymisnarratiivista en ole samaa mieltä kirjoittajien kanssa. Tulkitseen prosessin pikemminkin pohjustukseksi Maalaisliiton lähemmälle yhteistyölle sosialidemokratian kanssa.

Aloite

Kyseinen lakialoite 2.9.1933 esitti uutta sisältöä ja muotoilua yhdistyslain neljänteen pykälään, jossa ennestään kiellettiin ulkomaalaisten kuuluminen valtiollisiin yhdistyksiin. Aloitteen, jonka numeroksi tuli 16, oli allekirjoittanut 45 Maalaisliiton 53-henkisestä eduskuntaryhmästä, ensimmäisenä pappisedustaja Jussi Annala.²

Yhdistystä tai yhteenliittymää, jonka tarkoitukseen kuuluu valtiollisiin asioihin vaikuttaminen, älköön niin muodostettako tai älköönkä sen toimintaa niin järjestettäkö, että se päämääriensä, sääntöjensä, toimintaohjeittensa, hyväksymiensä päätöslauselmien, ulkonaisten

1. Kirjoitan puolueiden nimet isolla alkukirjaimella samalla perusteella kuin Okkonen ja Laamanen ilmaisevat viiteessään 1. Tulkinanvaraisuuden vähentämiseksi vuoksi käytän paikoin pitkäköjöä sitaatteja, mutta noottiapparaattia olen hieman keventänyt.

2. Vp 1933, liitteet s. 59–60. Kirjoittajien mainitsema 35 allekirjoittajaa on laskuvirhe. Allekirjoittaneista / kirjoittamattomista ei löydy yhteistä profiloitumista. Puhemieheksi uudelleen valittu Kyösti Kallio ei kuulu allekirjoittajiin.

tunnusmerkkien tai muiden siihen verrattavien seikkojen puolesta voidaan katsoa olevan riippuvaisuussuhteissa jonkin ulkomailla esiintyvän valtiollisen järjestön, yhteenliittymän, tai suunnan kanssa taikka sellaisen välittömän vaikutuksen alaisena.

Aloitteen perusteluissa todetaan:

On ollut helppo havaita, että se levottomuus, joka viime aikojen valtiollisessa elämässämme on esiintynyt, ja se suoranainen uhka, joka on kohdistettu valtiovaltaa vastaan, on läheisessä yhteydessä sen seikan kanssa, että ulkolaiset valtiolliset suuntautumiset ovat täällä saaneet kannattajia, jotka enemmän tai vähemmän orjallisesti koettavat meidän oloissamme toteuttaa niitä oppeja ja suunnitelmia, jotka ovat joko päässeet voitolle joissain vieraisissa maissa tai joiden hyväksi joissakin vieraisissa maissa toimitaan.

Perusteluissa selitetään vielä, ettei kansainvälisyyttä sinänsä haluta tuomita, mutta ”valtiolämässä on torjuttava ulkomailla toisissa olosuhteissa syntyneiden valtiollisten oppien ja liikehtimisten maahantuonti” ja perätään ”päättäväisyyttä” suhteessa puheena oleviin liikkeisiin.

IKL puolestaan teki pari viikkoa myöhemmin oman aloitteensa 4. pykälästä, sen ensimmäinen allekirjoittaja oli myös Annala, etunimeltään Vilho. Aloite nro 17 vaati Sosialidemokraattisen puolueen hajottamista ja lehtien lakkauttamista.³ Okkosen ja Laamasen mukaan (viite 45) molempien aloitteiden oleellinen sisältö oli sama. Tämä on kuitenkin heidän tulkintansa, ehkä johdettu niin, että kielteinen suhtautuminen puolueen keskustelunalaiseen ulkomaiseen lojaliteettiin olisi samalla tarkoittanut pyrkimystä kieltää koko puolue.

Aloitteen juuria

Toisten puolueiden lainmukaisuuden kyseenalaistaminen ei ollut uusi idea. Sivuuetaan ääriivasemmiston kieltäminen ja aloitetaan huh-

tikuulta 1933, Okkosen ja Laamasenkin mainitsemista välikysymyksistä. Kokoomus kiinnitti huomiota SDP:n ”kansainväliseen riippuvaisuussuhteeseen” sekä päämäärään, jonka katsoi olevan ”voimassaolevan yhteiskuntajärjestyksen kumoaminen ja sosialistisen yhteiskunnan luominen”. Vastavetona SDP:n eduskuntaryhmä teki välikysymyksen Kokoomuksesta, joka ”on joko välittömästi tai välillisesti tukenut ja edelleen tukee valtiojärjestyksen vastaista toimintaa”.⁴

Välikysymyksiä ei ehditty käsitellä ennen valtiopäivien 1932 päättämistä ja uusi vaaleja, mutta teemat tulivat keskusteluun, kun toukokuussa 1933 kolmannessa käsittelyssä oli yhdistyslain muuttaminen. Useampi puhuja joutui erimielisyyksiin puhemies Kyösti Kallion kanssa, joka koetti rajata keskustelun käsiteltävänä oleviin pykäliin. Toisessa käsittelyssä edustaja Antti Tulenheimo (kok) oli esittänyt neljännelle pykälälle vasemmistoon suuntautuvaa lisäystä, jonka mukaan yhdistystä ei saa muodostaa niin, että ”sen kokonaan tai osittain on noudatettava maan ulkopuolella olevien järjestöjen päätöksiä tahi että sen jäsenet sitoutuvat ehdottomaan kuuliaisuusvelvollisuuteen.” Edustaja Juho Koivisto (ml) käänsi näkökulman: Lisäys olisi suotava, olihan aivan viime vuorokausinakin heil-huudoin kohoteltu käsiä hakaristilipuille.⁵

Velloneessa keskustelussa sisäministeri Yrjö Puhakka (kok) jätti sosialidemokraateille kuin haasteeksi, ”että puolue itse täsmällisesti määrittelee suhteensa” kansainvälisiin elimiin. K. A. Lohi (ml) mm. valitti, että lainkunnioitusta vaativia kansalaisia leimataan melkein pä punikeiksi: ”Onko lain kunnioituksen teroittaminen väärää sen takia, jos sosialistitkin sitä teroittavat.” Väinö Voionmaa (sd) puolusti perusteellisesti puolueensa aateperintöä sisäministerin ”erinomaisen raskaita syytöksiä” vastaan. Yhdistyslain muutokset äänestettiin yli vaalien.⁶

Seurauksena riippuvuuskeskustelusta, jota muutenkin käytiin, hallitus asetti SDP:n säännöt lainoppineiden tutkittavaksi. Ne läpäisivät tarkastuksen. Juristiprofessori R. A. Wrede arvioi *Hufvudstadsbladetissa* lakkautusajatusta ja torjui sen

3. Vp 1933, liitteet s. 61–62.

4. Vp 1932 ptk III (21.4.1933), 2771–2773 (Sahlstein ym.), 2796–2797 (Tanner ym.).

5. Vp 1932 III, 2869–2870 (Tulenheimo), 2990 (Koivisto).

6. Vp 1932 ptk III (2.5.1933), 2966–2984. Istunnosta esim. nimimerkki Tompan Tuomo (Pilkkeitä) *Suomenmaassa* 3.5.1933.

selkeästi. *Suomenmaa* suomensi tekstin ”Muut lehdet” -osastoonsa.⁷ Maalaisliiton suhdetta SDP:n legitimeettiin kuvasi ja muotoili myös Kyösti Kallio touko-kesäkuun taitteen puoluekokouksessa:

Nyt näyttää astuvan etualalle meilläkin taistelu kansainvälistä sosialismia vastaan, jonka opit ovat monessa suhteessa vastakkaiset toisille puolueille, mutta joka luonteeltaan on käytännössä ainakin viime aikoina osoittautunut täysin parlamentaariseksi, joten sen olemassaoloa ei mikään puolue eikä hallitus asettanut kyseenalaiseksi, vaan on taistelua sitä vastaan käyty parlamentaarisin keinoin jo vuosikymmeniä. Sosialismin emämaassa Saksassa on se nyt lyöty alas diktatuuriisin keinoin ja tämä näyttää nyt antaneen intoa meillä tavoitella samaa. Maalaisliitto on koko olemassaolonsa ajan puolestaan taistellut marxilaisuutta vastaan ja meidän mielestämme ovat marxilaisagitattorit tunnottoman kiihotuksensa kautta aiheuttaneet osaltaan myös sen onnettomuuden, jonka saimme 16 v. sitten kokea. Mutta silloin kun työväenliike työskentelee parlamentaarisin keinoin yhteiskunnallisten käsitystensä puolesta, niin jos me sen oikeutuksen yritämme heiltä kieltää, niin silloin emme tunne historiaa, emmekä sen kulkua. Mutta tämän ymmärtäminen ei merkitse meidän puoleltamme heidän perusoppiensa ymmärtämistä eikä hyväksymistä.⁸

Okkosen ja Laamasen päätelmä Maalaisliiton pyrkimyksistä joutuu kyseenalaiseksi jo tällä lainauksella, mutta jatketaan tarkastelua.

Maalaisliiton vaaliohjelmassa heinäkuun 1933 eduskuntavaaleja varten torjuttiin sosialismin perusoppi, tuotantovälineiden yhteiskunnallistuttaminen sekä ”oloihimme soveltumaton kansainvälisyys”. Uutena uhkana nähtiin, kuinka ”oikeistolaiset väkivaltaliikkeet, ulkomaisista esimerkeistä innottuneina, kokoavat voimiaan lyödäkseen maahan kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestyksemme.”⁹ Terävä vaalikirjoittelu Maalaisliiton lyhytikäisessä pääkaupunkilehdessä *Suomenmaassa* kohdistui ensisijaisesti oikeistoon, muun muassa näyttein IKL:n yhteyksistä Saksan ja Italian aateveljiin. Osansa saivat tietysti sosialidemokraatitkin.

Toukokuun lopussa oli myös SDP:n puoluekokous. Siellä korostettiin puolueen kotimaista lojaaliutta Väinö Tannerin hengessä. Puoluekokouksen liputus aiheutti Tampereella selkkauksen, mikä johti siihen, että hämäläiset oikeistopiirit pyrkivät mielenilmauksin erottamaan maaherra Sigurd Mattssonin (ml), joka oli tukenut liputusoikeutta.¹⁰

Eduskuntavaaleissa SDP sai selvän voiton ja määrävähemmistön. Maalaisliitto ja varsinkin Kokoomus menettivät ja Isänmaallinen kansanliike ilmaantui parlamenttiin. Jo ennen vaaleja oli kuultu alustavia ehdotuksia ”työläisten ja talonpoikien” yhteishallituksesta, jollaiset oli muodostettu Ruotsissa ja Tanskassa. Ajatus, jolle niin sanottu laillisuusrintama oli jo luonut perustaa, pulpahteli edelleen, mutta esimerkiksi Väinö Tanner piti sitä ennenaikaisena.¹¹

Puoluekeskustelua moneen kertaan

Uusi eduskunta aloitti työnsä syyskuun alussa ja Jussi Annala teki aloitteensa saman tien. Laki-

7. *Suomenmaa* 9.6. (*Hufvudstadsbladet* 8.6.) ”Onko sosialidemokraattinen puolue hajoitettava?” Wrede muistuttaa kansainvälisten järjestöjen hyödyllisyydestä, mutta valtiollisen yhdistyksen kotimainen osasto ei saa olla ulkomaisen johdon alaisena tai ottaa velvollisuudekseen totella sen tekemiä päätöksiä ja ilmoittamia määräyksiä. Juridisesta arvioinnista jälkikäteen Wiik *Suomen Sosialidemokraatissa* (jatkossa SS) 14.2.1934.

8. Puhe julkaistu ainakin *Suomenmaassa* 5.6.1933.

9. *Suomenmaa* ja muut ml-lehdet 1.6.1933. *Aamulehden* nimimerkki Vaalinuija 2.6. puuttui ”ulkomaalaiset”-kohtaan: ”Kyllä ne ovat pääasiassa kotoiset ilmiöt, mm. maalaisliiton pehmeän politiikan osaltaan synnyttämät, jotka oikeiston voimia innoittavat”. Nimimerkki muistutti Maalaisliiton yhteyksistä Vihreään internationaaliin ja veljespuolueiden edustajista sen puoluekokouksissa.

10. Kaikki sanomalehdet käsitelivät sekä Tampereen tapahtumia 25.–28.5. että lippuselkkauksen jälkitapauksia pitkin kesäkuuta. SDP:n kokouksesta Tompan Tuomo *Suomenmaassa* 30.5.1933: ”Yksimielisesti oli hyväksytty kokoomukselle annettu vastauskin niistä laittomista pykälistä. Sanotaan, ettei sellaisia ole, sillä ’puolueemme ulkopoliittinen ja sotilasohjelma, niinkuin sen sisällöstäkin käy ilmi, on tarkoitettu toteutettavaksi parlamentaarista tietä. Sitä paitsi kokous toteaa, että maata kyllä puolustetaan ja Sosialistisen Työväen Internationaalinen päätöksiä ja ohjeita toteutetaan Suomen lakien puitteissa’. Näin voidaan siis todeta, että lapualaiset ovat tehneet marxilaisesta puolueesta yhteisön, jossa toteutuu vertaus yhdestä lammashuoneesta ja yhdestä paimenesta.”

11. Tanner: ”Tämä liittoajatus [...] näyttää joka tapauksessa olevan liian hyväuskoinen ja ennen kaikkea ennenaikainen.” SS

aloitteet nro 16 ja 17 tulivat lähetekeskusteluun 20.9.1933. Annala ei alkupuheenvuorossaan nimennyt muita poliittisia ryhmittymiä kuin kommunistit, mutta kuvaillessaan ”eräiden valtiollisten suuntausten” kannatusta hän käytti kahdesti sanoja ”viime vuosina”, viitaten siis oikeistoradikalismiin. Sisäministeri Puhakka (kok) puolestaan muistutti jo aiemmin huomauttaneensa, että:

valtiollisessa elämässä toimivat järjestöt eivät saa olla ulkomaisen johdon alaisia eikä siitä riippuvaisia. [...] Sanotun periaatteen toteuttamiseksi on nyt tehty lakialoitteet n:ot 16 ja 17, joista edelliseen nähdäkseni on antanut aiheen ensi sijassa isänmaallisen kansanliikkeen nimellä toimiva järjestö, jälkimmäisen ollessa tähdätty etupäässä sosialidemokraattista puoluetta vastaan.

Samalla Puhakka totesi, että SDP on jo selittänyt (puoluekokouksessaan) eräät ohjelmansa epäselvät ja tulkinnanvaraiset kohdat. Hän ei myöskään kannattanut aloitteen 16 tapaa ratkaista kansanliikkeen ongelmaa.¹²

SDP:n puoluesihteerin K. H. Wiikin puheenvuoro vastaa osittain näkemystä, jonka Okkonen ja Laamanen esittivät. Kriittinen Wiik nimittäin laski, että ”arvattavasti tällä aloitteella on tarkoitettu myöskin Sosialidemokraattisen puolueen lakkauttamista.” Hän ei kuitenkaan ollut asiasta varma, vaan täydensi: ”Ainakaan aloitteen tekijät tuskin ovat voineet olla ottamatta huomioon tällaista mahdollisuutta.” Wiik huomautti, että pykälä kieltäisi myös muun muassa Parlamenttien välisen liiton Suomen osaston ja maalasi uhkakuvan, jossa maalaisliittolaiset ja sosialidemokraatit lopulta kohtaisivat toisensa maanalaisuudessa. ”Luultavasti ei näitä seikkoja ole tarkemmin harkittu, kun tämä eduskuntaesitys laadittiin.” Edustaja Kares (ikl) puolestaan totesi,

28.8.1933 (Uuden eduskunnan kokoontuessa s. 3). Työmiehen ja talonpojan yhteistyö oli SS:ssä usein esillä, esimerkiksi 18.3.1934 lehti lainasi edellispäivän *Turunmaassa* julkaistua kansanedustaja Einari Karvetin (ml) ehdotusta siitä, että MI ja SDP muodostaisivat yhdessä hallituksen (Laveampi hallituspohja). Oikeistolehdistö oli huolissaan lähentymisestä ennen ja jälkeen vaalien.

12. Vp 1933 ptk I, 210–212 (Annala ja Puhakka).

13. Vp 1933 ptk I, 212–214. SS julkaisi Wiikin eduskuntapuheenvuoron ja viittaili MI:n aloitteeseen uhkana ainakin 21.9.1933 ja 14.3.1934. SS:ssä 31.1.1935 ”K.W.” kirjoitti MI:n ”fascistisluontoista virtausta” vastaan valittaen työtätekevien aineiden vierottumista toisistaan (Suomalaista talonpoikaisfascismia). *Tiedonantoja Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän toiminnasta v. 1935*, Mikkeli 1935, mm. 11. (Myös verkossa).

14. Vp 1933 ptk I, 877–878.

että ”aloitteen tekijällä on erinomaisen lämmin halu käydä isänmaallisen kansanliikkeen kimppeun”. Kukaan ei siis tässä keskustelussa tulkinnut maalaisliiton aloitetta nimenomaan sosialidemokraatteja vastaan suunnatuksi. Näin kuitenkin nähtiin SDP:n eduskuntaryhmän toimintakertomuksessa vuonna 1935, Wiikin epäilyt kiinni naulaten, ehkä Wiikin kirjoittamanakin.¹³

Pian tuli ainoaan käsittelyyn lepäämässä ollut yhdistyslaki. Se hylättiin melko täpärästi, SDP:n pyrkimyksen mukaisesti. Seuraavan kerran yhdistysaihe oli esillä marraskuussa, kun Maalaisliitosta tehtiin kirjallinen kysymys, jonka kohteena oli IKL.¹⁴ Teema jatkui helmikuussa 1934, kun päästiin hallituksen kertomukseen vuodesta 1932. Koska vuoteen osui Mäntsälän kapina, käsitteystä tuli pitkä ja monipolvinen, kuten edelliseltä kirjoittajat kuvaavat. Erityisesti käsiteltiin IKL:n luonnetta. Tässä yhteydessä K. A. Lohi (ml) toisti aloitteen 16 tekstin toivoen siitä pontta. Samalla hän moitti ulkoparlamentaarisia voimia ja IKL:n pyrkimystä lopettaa puolueet:

Kun kommunistit oli saatu nujerretuiksi [...] tunnuslauseeksi otettiin, puolueet on nyt saatava hävitetyiksi. [...] Meidänhän täytyy jokaisen ymmärtää, että tämän vaatimuksen toteuttaminen kansanvaltaisessa yhteiskunnassa on sula mahdottomuus. Tämän toteuttamiseen ei ole mitään muuta tietä kuin yhden puolueen diktatuuri.

Tällaisia diktatuureja olivat Lohen mukaan Venäjä, Italia ja Saksa. Monipuoluejärjestelmän perusteita Lohi selvensi todeten muun muassa seuraavasti:

Ja onhan ymmärrettävää, että tässä ei voida käyttää – niin väärää ja kirottua kun sano-taankin kaikkien luokkapuolueiden olevan – sitä tosiasiaa, että ne ihmiset, jotka elävät

samanlaisissa olosuhteissa, joilla kenkä puristaa aivan samasta paikasta, joilla on samat pyrkimykset ja samat toiveet, että valtiovallan kautta yritettäisiin niitä esteitä poistaa, jotka ovat heidän elämänonsensa tiellä.¹⁵

Kun K. A. Lohi luonnehti luokkapuolueita monikossa, hän ei voinut tarkoittaa muuta kuin työväen- ja maalaispuolueiden rinnakkaisuutta eikä näin ollen voinut samalla yrittää lopettaa toista.

Keskustelun kuluessa maalaisliittolaiset nostivat vielä esimerkkinä IKL:n yhtymisen Saksan kantaan voitullikiistassa. Kaiken kaikkiaan, he näkivät paheksutun kansainvälisyyden nimenomaan äärioikeistossa. Itsensä maalaisliittolaiset kokivat kansalliseksi ja korostivat asiaa. Mahdollisesti puheenvuorot ajateltiin samalla varoituksina tai kehoituksina sosialidemokraateille, näin on pääteltävä ainakin Jussi Annalan osalta. Myös maltillinen kokoomuslainen Pekka Pennanen käsitti riippuvuuskiellon kehoitukseksi: Järjestö, joka katsoo säännöksen sopivan itseensä, ryhtyköön kiireenvilkkää korjaamaan toimintataapaansa ja ohjeitaan.¹⁶

Kansainvälisyyden ongelma ja vuorottainen uhriutuminen

Hylätyt yhdistyslain uudistukset hallitus valmisti uudestaan ja samalla käsiteltiin 4. pykälää koskevat aloitteet. Niiden toinen käsittely käytiin 13.3.1934.¹⁷

Nyt oli edustaja Sventorzetski valmistellut Maalaisliitolle yllätyksen. Peittelemättömän vahingoniloisesti hän esitteli sen kytkennät maalaispuolueiden Vihreään internationaaliin. Edustaja Tuomivaara (ikl, ent. ml) piti puheenvuoroa yrityksenä siirtää huomio pois sosialistisesta internationaalista ja vakuutti oman puolueensa olevan kemiallisen puhdas suhteista kansainvälisiin järjestöihin. Väinö Voionmaa (sd) torjui jälleen vakavamielisen perusteellisesti puolueensa riippuvuussuhteen Internationaalista¹⁸. Maalaisliittolaiset Annala ja Heiskanen saivat vakuuttaa, ettei Vihreällä internationaalilla ollut

jäseniä velvoittavia pykälää. Huomionarvoista on, että kaikki asiaa käsitelleet halusivat torjua epäilyt puolueensa vääränlaisesta kansainvälisyydestä. V. A. Heiskanen vielä esitteli SDP:n asiakirjojen Internationaali-mainintoja, mutta tunnusti, että viimeisessä puoluekokouksessa, tosin ehkä painostuksenkin vuoksi, oli tehty päätös, joka ”ei ole enää niin kansainvälisiä toimintatapoja ihannoiva kuin aikaisempien kokousten päätökset. Ja jos kehitystä siihen suuntaan jatkuvasti tulee olemaan, niin siitähän ei ole muuta kuin hyvää sanottavaa.” Samassa yhteydessä lausuttu Heiskanen kuona-lause kuuluu kokonaisuudessaan:

Minun nähdäkseni meillä maalaisliittolaisilla on se toivo ja halu, että suomalainen yhdistyselämä saadaan puhdistetuksi, jotta siitä väärä kansainvälinen kuona lähtisi pois ja tämä yhdistyselämä suunnattaisiin – aina vasemmalta oikealle saakka – noudattamaan suomalaisia, kansallisia isänmaallisia ohjeita.¹⁹

Muotoilu ei vastaa nykyistä sanankäyttöä, mutta professori ei suinkaan halunnut torjua kansainvälisiä yhteyksiä sinänsä, kehuipa puheenvuorossaan itse osallistuvansa voimakkaasti Kansainvälisen Geodeettisen Unionin toimintaan. Ja ”vasemmalta oikealle” vahvistaa, ettei hänkään ollut kieltämässä puoluetta.

Lopullinen asu neljännelle pykälälle hyväksyttiin lakivaliokunnan esityksen mukaisesti eli kansainvälisyyttä ei tullut mukaan. Miksi oikeisto kaikesta suukovusta huolimatta äänesti Maalaisliiton aloitteen puolesta sen jälkeen, kun oma esitys oli kaatunut. – Muuhan olisi merkinnyt sitä, että olisi tunnustettu aloitteen kohdistuminen omaan ryhmittymään.

Eräiden käänteiden ja runsaan keskustelun jälkeen laadittiin vielä erillinen niin sanottu puserolaki, kieltämään poliittiset univormut, jollaiset IKL oli ottanut käyttöön. Puserolain ensimmäisen käsittelyn loppupuheenvuorossa edustaja Tapaninen (ikl) näki uhkien laajenevan samaan tyyliin kuin oli tehnyt K. H. Wiik varoitellessaan maalaisliittolaisia yhteisestä maanalaisuudesta.

15. Vp 1934 ptk I, 334–341, lainaukset 336–337.

16. Vp 1934 ptk I, 719–720.

17. Vp 1934 ptk I, 658–729.

18. Voionmaan eräänlainen tiivistys vastauksena ed. Linkomiehelle, m.t., 715.

19. Vp 1934 ptk I, 687.

Luuletteko te, että kun ne mustat puserot saavat hävitetyiksi, he siihen tyytyvät. He ovat olleet kiihtyneitä²⁰ vuoden 1918 jälkeen jo suojeluskuntapuvuista [...] saatte olla varmat siitä, että kiihtymys ei lakkaa, ennenkuin he saavat koko sen programmin toimeen, mikä heillä on.²¹

Kukin taho käytti vuorollaan retoriikassaan hiukan huumoria, mutta varsinkin uhkaa ja uhriutumista. Nykyään samantapaista politiikan ilmiötä kutsutaan tahalliseksi väärin ymmärtämiseksi. Uhriutumiskisaan osallistui myös nimimerkki Tompan Tuomo kirjoittaessaan SDP:n puoluekokouksen jälkeen, että työväenpuolue tahtoo hävittää talonpojan.²² Uhkauseesta ei kuitenkaan voi tehdä tieteellistä päätelmää SDP:n suhteesta talonpoikien legitimitettiin. Myöskään

■ Kuva 1. Puolueiden rooli ja niiden yhteydet ulkomaille olivat vuosien 1933–1934 keskustelunaiheita. Uutiset on poimittu toimittaja Urho Kittilän leikekokoelmasta, Koski TI.

vasemmiston paheksumiset ja pelot Maalaisliiton yhteyksistä oikeistoon ja oikeiston paheksumiset ja pelot yhteyksistä vasemmistoon eivät dokumentoi faktuaalisia yhteyksiä.

Pohdinta

Vakiintuneita historiakäsityksiä on hyvä tuulettaa. Uudet tulkinnot saisivat kuitenkin perustua huolelliseen kontekstin ja lähteiden lukemiseen.

Vielä Okkosen ja Laamasen argumenteista: Edwin Linkomiehen jälkiarvio? – Kannattaa käyt-

20. Kiihtymys oli muotiasana viimeistään Tampereen lippuselkkauksesta lähtien. Oikeisto perusteli eri toimia kansanjoukkojen kiihtymyksellä ja vastapuolella paheksuttiin lietsottua kiihtymystä ja pilkattiin ”ammattikihtyjä”. Tapaninenkin otti sanan ironiseen käyttöön. Toinen vastapuolenkin käyttöön tullut ilmaus oli ”kevävirrat”, jota Paavo Virkkunen oli käyttänyt oikeistoliikhehdinnästä.

21. Vp 1934 ptk I s. 882 (22.3.1934).

22. Nimimerkki luonnehti ”työväenpuoluetta herrojen suurpääomanomistajien ja ruotsalaisten nöyräksi palvelijaksi, joka suomalaista talonpoikaa kyllä pitää porvarillisena pöpönä, joka sellaisena olisi vähintäänkin hävitettävä tai tehtävä ’vaarattomaksi’”. *Suomenmaa* 30.5.1933 (Pilkkeitä).

tää lähdekritiikkiä. Aseveli akselin synnyttyä ja oikeistolaisten muistellessa Maalaisliitto sai ”toi kyllä heitti isomman kiven” -roolin. Linkomiehen muistelmissa on asiasta useita näy tteitä.²³ Muita löytyy ainakin Yrjö Kokon *Pessistä ja Illusiasta* (!) (1944) ja muistivirheineen Matti Kuusen *Ohituksia*-kokoelmasta (1985). Toki perustavaa erihenkisyyttä oli ennestään. Tompan Tuomo, Urho Kittilä, joutui vuonna 1935 vankilaankin, kun Paavo Virkkunen (kok) nosti kanteen eräästä hänen pakinastaan.

Urho Kekkonen oli pamfletissaan *Demokratian itsepuolustus* suhtautunut kriittisesti sosialidemokratian perimmäisiin tavoitteisiin, jopa niin, että ”demokraattisen valtion on pakko itesuoje-lukseksen turvata tarpeen tullen valtio sosialidemokratian uhalta.”²⁴ Tämä oli teoriaa. Käytännön kieltämisyriksen Kekkonen teki myöhemmin IKL:ä vastaan. Entä Kekkoselta muistiinmerkitty lause eduskuntaryhmän pöytäkirjassa: ”Sosialistit on pakotettava kansalliseen toimintaan, luopumaan kansainvälisyydestä.” Se kertasi monen jo lausumaa. Kansallisuuttaan SDP itsekin vakuutti. Vain internationalistiksi ja puolueensa marxilaiseksi omaksitunnoksi luonnehdittu K. H. Wiik²⁵ näki kansainvälisyyden hiukan toisin.

Lähteiden yhtään laajempi tutkiminen osoittaa, että Maalaisliitto ei tahtonut kieltää SDP:n legitimitettä, korkeintaan varmistaa, etteivät Internationaalin päätökset olisi kotimaista lainsäädäntöä vahvempia. Ensi sijassa aloite tehtiin Isänmaallista Kansanliikettä vastaan. Kuten kriitikot totesivat, lakipykälänä aloitteen teksti olisi kyllä ollut ongelmallinen. Miksi sellainen kuitenkin tehtiin?

Lähteet eivät vastaa suoraan, vaan joudutaan päättelyihin ja tulkintaan. Aivan välitön ärsyke pari viikkoa aiemmin ovat voineet olla IKL:n

kunnianosoitukset Mussolinille ja Hitlerille²⁶. Aloitteella päästiin edustaja Koiviston keväisen puheenvuoron tapaan näpättämään itsevarmuutta uhkuvaa oikeistoa ”pata kattilaa soimaa, musta kylki kummallakin” -hengessä. Ja oikeiston kylki oli mustempi, sillä SDP:n kansainvälisistä kytkennöistä ei ollut haitallista näyttöä 15 vuoteen. Maalaisliittolaisia ärsytti oikeiston pyrkimys monopolisoida isänmaallisuus²⁷ – tämä on perimätietoani myös myöhemmiltä vuosikymmeniltä – ja erityisen ristiriitaiselta tuntui, että maalaisliittolaisia syytettiin epäisänmaallisuudesta ja punikkien myötäilystä samalla kun ihailtiin Saksan ja Italian oloja. Pohjalainen kirkkoherra Annala muistetaan oikeistomaalaisliittolaisena; hänellä saattoi olla tarvetta demonstroida silti selvää eroa IKL:n moniin virkaveljiin. Aloitteella Maalaisliitto sai myös korostettua kotoperäisyyttään, tosin operaatiossa taisi unohtua jo hiipumassa oleva Vihreä internationaali. Mahdollisesti ajateltiin, että SDP:n kotimaisuuden vahvistumisen helpottaa yhteistyötä jatkossa.

Jos halutaan etsiä jotain Maalaisliittoa kompromettoivaa, esimerkiksi sopisi paremmin kahden edustajan osallistuminen sellaiseen syksyn 1933 aloitteeseen, joka tähtäsi verotuskynnyksen alle jäävien kansalaisten ääni- ja vaalioikeuden rajoittamiseen kunnallisvaaleissa. Ehdotus jakoi maalaisliittolaisten mielipiteitä, mutta äänestyksessä sitä kannatti yli kymmenen edustajaa, jouskossa Einari Karvetti. Melkein saman tien Karvetti puhui punamultahallituksen puolesta. Maalaisliittolainen aloite Helsingin yliopiston suomalais-tamisesta (1932) taas oli saanut kannattajia sekä Kokoomuksesta että SDP:sta.²⁸ Blokkirajat eivät olleet ehdottomia. Sosialidemokraatteihin oli hiljaisesti nojannut yksi ja toinen hallitus. Eiköhän eheyty misnarratiivin voi pitää ennallaan. Uusi

23. Edwin Linkomies, *Vaikea aika. Suomen pääministerinä sotavuosina 1943–44*. Otava 1970, 18. Linkomies oli muutoinkin sumeilematon arvostelija. Aikanaan hän oli ollut aktiivinen yhdistyslakidebatissa mm. 13.3.1934 ja eri yhteyksissä maalaisliittolaisten hampaissa. Esim. J. Annala moitti Linkomiestä ja Sundströmiä Mäntsälän kapinan puolustamisesta ja arvosteli oikeiston ”hillitöntä kiihkoa”, jopa maanpetoksellisuutta. (Vp. 1934 ptk I 9.2. 1934, 180.) Tompan Tuomo nolasi Linkomiestä tarinalla, kuinka tämä oli lakivaliokunnassa moittinut kielilain perustelun kieliasua, kunnes sai kuulla, että tekstin oli laatinut E. N. Setälä. *Ilkka* 20.3.1934 (Pilkkeitä).

24. Kekkonen, Urho, *Demokratian itsepuolustus*. WSOY 1934. Myös digitaalisena Doria-palvelussa.

25. Erkki Tuomioja: Wiik, Karl Harald, *Suomen Kansallisbiografia* 10, SKS 2007, 501–503.

26. *Ajan Suunta* 15.8.1933 uutisoi näytävästi etusivullaan eversti Somersalon suorittamat puukkojen ja kunnia kirjojen luovutukset.

27. Yksi esimerkki: Ed. Paksujalka (ml) vp 1934 ptk I, 698 (13.3.1934).

28. Korvenoja ym. Ehdotukset laiksi maalaiskuntain kunnallislain muuttamisesta ja laiksi kaupunkien kunnallislain muuttamiseksi, 15.9.1933. Vp 1933, liitteet. Äänestys ”Helsingin yliopisto suomalaiseksi valtioniopistoksi” 12.12.1932. Karveta ks. viite 11.

kuilu kyllä repesi äärioikeiston viereen varsinkin Kokoomuksen puheenjohtajavaihdoksen jälkeen.

Suhtautuminen puolueiden ”riippuvaisuuteen” vain Suomen laeista on tuskin muuttunut, vaikka valtiollisella tasolla ollaan EU:ssa, ja sanoittaminen on erilaista. Kaikua vanhasta keskustelusta voi uumoilla nykyisen puoluelain 2§ 3 momentissa. Siinä edellytetään kansanvaltaisten periaatteiden noudattamista päätöksenteossa ja toiminnassa. Vahva kritiikki kohtaa, jos joku poliitikko viittaa Raamattuun ylimpänä ohjeena taikka kiittelee kansalaistottelematto-

muutta. Tosin, tiettyä lojaliteettia ulkomaisille sisarpuolueille merkitsee silloin tällöin kuultava argumentointi, joka perustuu esimerkiksi näiden EU-edustajien ”ihmetteleviin kommentteihin” Suomen oloista tai päätöksistä.

VTL **Riitta Mäkinen** on (maaseudun) järjestö- ja henkilöhistoriaan erikoistunut tietokirjailija.
Sähköposti: riitta.tmi@mennytnyt.fi.